

MAKTAB O'QUVCHILARINI O'QITUVCHILIK KASBINI TANLASHGA YO'NALTIRISH MEXANIZMLARI

Kutlimuratova Guldana Rustemovna

NDPI "Umumiy pedagogika" kafedrasining stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada maktab o'quvchilarini o'qituvchilik kasbiga yo'naltirish mexanizmlari keng so'z etilgan. Maqolada maktab o'quvchilarini o'qituvchilik kasbiga yo'naltirishda pedagoglarning namunasi har tomonlama so'z etilgan.*

Kalit sozlar: *O'qituvchilik kasbi, kasbga yo'naltirish, , olima ayollar, kasbiy pedagogika tarixi, kasbiy ta'lim, zamonaviy ta'lim tizimida, kadrlar sifati.*

Abstract: *This scientific article extensively discusses the mechanisms for guiding school students towards the teaching profession. The article comprehensively discusses the example of teachers in guiding schoolchildren towards the teaching profession.*

Keywords: *Teaching profession, career guidance, women scientists, history of professional pedagogy, professional education, quality of personnel in the modern education system.*

Аннотация: *В данной научной статье подробно рассматриваются механизмы ориентации школьников на профессию учителя. В статье подробно рассматривается пример педагогов в ориентации школьников на профессию учителя.*

Ключевые слова: *Профессия учителя, профессиональная ориентация, женщины-ученые, история профессиональной педагогики, профессиональное образование, в современной системе образования, качество кадров.*

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog kadrlarni sifatli tayyorlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda maktab o'quvchilarini o'qituvchilik kasbiga ongli ravishda yo'naltirish va tanlab olish mexanizmini takomillashtirish alohida kasb etadi.

Kasbiy faoliyat insonning shaxs sifatidagi kamolotida hal qiluvchi omillardan biri ekan, kasb tanlashni dolzarb ijtimoiy muammo deb tushunish o'rinli bo'ladi.

Har qanday murakkab qarorni qabul qilishda bo'lganidek kasbiy tanlovni amalga oshirishda adashmaslik uchun odam tajribali pedagogik-psixologik tayyorgarlik ko'rgan mutaxassislarga muhtoj bo'ladi.

Kasbning inson hayotidagi o'rni naqadar yuksak ekani ko'pchilikka ayon. Inson o'z hayotining katta qismini ma'lum faoliyat turi bilan shug'ullanib o'tkazishini e'tiborga olsak, kasb tanlash hayotiy yo'lni tanlash bilan barobar ekanini tushunish qiyin emas. Kasblar olamining tobora kengayib borishi, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning jadallashuvi kasb tanlashdek azaliy masalani zamonaviy inson uchun jiddiy muammoga aylantirib qo'ydi.

Har qanday mehnat turi moddiy yoki ma'naviy boyliklar yaratishga yo'naltirilgan ekan, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlovchi bosh omil sifatida gavdalanadi.

Shunday ekan, kasb tanlash nafaqat alohida olingan insonning shaxsiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ega. Ushbu masalaga davlatimiz konstitutsiyasida ham alohida e'tibor qaratilib, 37-moddada "Har bir shaxs mehnat qilish, erkin kasb tanlash, adolatli mehnat sharoitlarida ishlash va qonunda ko'rsatilgan tartibda ishsizlikdan himoyalani huquqiga egadir" degan qoidaning belgilab qo'yilgani ham fikrimizni tasdiqlaydi. Inson kasb sohasidagi tanlovda adashmasligini ta'minlash, bunda unga amaliy yordam ko'rsatish zarurati kasbga yo'naltirish ishining vu judga kelishi uchun zamin hozirladi. Shu bilan birga zamonaviy jamiyatda kasbga yo'naltirish, kasbiy rivojlanish va mehnat bozoriga mos kadrlar tayyorlash jarayonida olima ayollarning ilmiy- pedagogik faoliyati muhim o'rin egallaydi. Pedagogika sohasida faoliyat yuritayotgan olima ayollar tomonidan ishlab chiqilgan metodik yondashuvlar, diagnostika vositalar va motivatsion mexanizmlar o'quvchilarning kasbiy qiziqishlarini aniqlash va ularni pedagogik faoliyatga yo'naltirishda muhim ilmiy asos bolib xizmat qilmoqda. Bu esa kelgusida pedagog kadrlar sifatini oshirishga va ta'lim tizimi barqaror rivojiga ijobiy ta'sir korsatadi.

Maktab jarayonida o'quvchilarni kasbka yo'naltirishda ularning qiziqishlari, qobiliyatlari, psixologik xususiyatlari va mehnat bozori ehtiyojlarni hisobga olgan holda, ongli ravishda kasb tanlashiga komaklashuvchi pedagogik-psixologik tizimdir. Yoshlarni mustaqil mehnat faoliyatiga puxta tayyorlash va ularning kasb - hunarini o'z qobiliyatlariga yarasha to'g'ri tanlashlariga erishish uchun o'qituvchilarning pedagogik mahorati, bilim saviyasi, didaktik (shuningdek, akdemik, tashkilotchilik, perseptik va h.k.) qobiliyatlari yuksak bo'lishi, fan asoslarini turmush bilan bog'lab o'rganilishi, to'garak va qo'shimcha yordamchi kurslar oqilona uyushtirilishi, ta'lim muassasalarida kasb - hunar to'g'risida ma'ruzalar o'qilishi, suhbatlar, munozaralar o'tkazilishi, sayoxatlar, uchrashuvlar, kasb - hunar fotoko'rgazmalarini tashkil qilishlari zarur. Olima ayollarning innovacion va raqamli texnologiyalarni kasbga yo'naltirish tizimiga joriy etishdagi faoliyati onlayn diagnostika, masofaviy karyera konsultatsiyasi va elektron portfel kabi zamonaviy mexanizmlarning rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Bu jarayon kasbga yo'naltirishning samaradorligini oshirishga va ta'lim jarayonining shaxsga yo'naltirilganligi kuchaytirishga imkon beradi. Bundan tashqari, olima ayollarning ilmiy faoliyati kasb tanlashda gender tenglikni taminlash ijtimoiy stereotiplarni kamaytirish va qiz o'quvchilarning texnika, tabiiy fanlar hamda IT yo'nalishlariga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Kasbga yo'naltirishning asosiy maqsadi o'quvchilarning o'z imkoniyatlarni anglashiga yordam berish, qiziqish va moyilliklarni aniqlash, mehnat bozoriga mos kasblar haqida axborot berish, ongli va barqaror kasbiy tanlovni shakllantirish va notog'ri kasb tanlashning oldini olish bo'lib hisoblanadi. Shu jihatdan kasbga yo'naltirish shakllarini aytib o'tishimiz joyiz kasblar haftaligi, ochiq eshiklar kuni, ustoz-shogird tizimi, trening va seminarlar, psixologik testlar, ishlab chiqarish korxonolariga ekskursiyalar. Yuqaridagi ko'rsatilgan har bir jihat maktab o'quvchilarni o'z kasbin yanada tog'ri anglashga yordam beradi. Bu yondashuvlar o'qituvchilik kasbga saralash mexanizmini yanada takomillashtirish imkonini beradi. Shuningdek, pedagog olima

Magtunabanu Xoshimova o'z tadqiqotlarida o'qituvchi shaxsining kasbiy sifatlarini rivojlantirish va pedagogik mahoratni shakllantirish masalalarni o'rgangan.

Pedagog olimi Nigora Muslimova esa pedagogik kompetensiyani rivojlantirish metodikasini ishlab chiqib, o'qituvchilarni tayyorlashning ilmiy asoslarini takomillashtirgan.

Pedagogika sohasida faoliyat olib borgan olim ayollar ilmiy tadqiqotlari mazkur jarayonni ilmiy asoslashga xizmat qilgan. Jumladan, Komilova Hosiyat pedagog kadrlar tayyorlash va metodik yondashuvlarni rivojlantirish borasida muhim ilmiy ishlar olib borgan. Ularning ilmiy qarashlari o'qituvchilik kasbiga nomzodlarni tayyorlashda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi. Olima ayollar tomonidan ishlab chiqilgan metodik yondashuvlar shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, innovacion pedagogik texnologiyalar va gender tenglikni ta'minlash kabi ilg'or tavsiyaviy fikrlar maqsad qilib qo'yilgan. Kasbiy mahorat ishchi kuchlarining yuqori darajadagi moslashuvchanligi, yangiliklarni tez o'zlashtirishi, yangi ishlab chiqarish sharoitlariga oz vaqt ichida o'ta olishi va faoliyat sohasini mustaqil tanlay olishi kabi sifatlar bilan belgilanadi. Mustaqil O'zbekiston Respublikasida ta'limni rivojlantirishning yangi bosqichida kasbiy pedagogika fanining asosiy vazifasi jahon talablari darajasida yangilanib borayotgan ishlab chiqarish sharoitlariga moslasha oladigan, iqtisodiyotimizni buyuk davlat darajasiga ko'taradigan mutaxassislarni tayyorlash, ushbu jarayonda asosiy omil sifatida berilaydigan axborotlar hajmini e'tirof etish emas, balki ularga nisbatan ijodiy yondashuvni shakllantirish va mustaqil fikrlash kabi sifatlarini tarbiyalashdan iboratdir. Shu sababli bugungi kunda barcha fan sohalari, jumladan, kasb ta'limi bo'yicha yangi oquv darsliklari, qo'llanma va tavsiyalarni yaratish muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Kasbiy pedagogika fani shaxsni kasbiy faoliyatga tayyorlash, yosh avlodni kasbiy tarbiyalash, malakali ishchi kuchining yangi talablar darajasida faoliyat yuritishini ta'minlashni ko'zda tutadi.

Respublika xalq ta'limi tizimida olib borilayotgan islohotlar natijasida kasbiy ta'limni samarali tashkil etish, ishchi kasblariga maxsus tayyorlash, ta'lim oluvchi shaxsida kasbiy mahorat va layoqat sifatlarini shakllantirish masalalariga alohida e'tibor berilmoqda. Kasbiy mahorat deyilganda, bitiruvchining yuqori darajada kasbiy ko'nikma va malakalarni egallaganligi tushuniladi, u shaxsning mehnat bozorida egallayotgan kasbi bo'yicha raqobatbardoshlik darajasi aks ettirishida namoyon boladi. Kasbiy mahorat ishchi kuchlarining yuqori darajadagi moslashuvchanligi, yangiliklarni tez o'zlashtirishi, yangi ishlab chiqarish sharoitlariga oz vaqt ichida o'ta olishi va faoliyat sohasini mustaqil tanlay olishi kabi sifatlar bilan belgilanadi.

Mustaqil O'zbekiston Respublikasida ta'limni rivojlantirishning yangi bosqichida kasbiy pedagogika fanining asosiy vazifasi jahon talablari darajasida yangilanib borayotgan ishlab chiqarish sharoitlariga moslasha oladigan, iqtisodiyotimizni buyuk davlat darajasiga ko'taradigan mutaxassislarni tayyorlash, ushbu jarayonda asosiy omil sifatida berilaydigan axborotlar hajmini e'tirof etish emas, balki ularga nisbatan ijodiy yondashuvni shakllantirish va mustaqil fikrlash kabi sifatlarini tarbiyalashdan iboratdir.

Ushbu maqolada xulosa qilib shuni ta'kidlash kerak "Maktab o'quvchilarini o'qituvchilik kasbiga yo'naltirishda va tanlab olish mexanizimin takomillashtirishda olima ayollarning ilmiy-pedagogik faoliyati" muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Ularning pedagogik qarashlari, ilmiy tadqiqotlari hamda amaliy tajribalari o'quvchilarda o'qituvchilik kasbiga nisbatan qiziqish, motivatsiya va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, olima ayollar tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy-metodik tavsiyalar kasbga yo'naltirish tizimini samarali tashkil etish, o'quvchilarning individual qobiliyat va qiziqishlarini aniqlash hamda ularni tog'ri kasbiy tanlovga yo'naltirish imkonini beradi. Natijada ta'lim tizimi uchun malakali, kasbiga sadoqatli va pedagogik salohiyatga ega bo'lgan kadrlarni tayyorlash samaradorligi oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. «O'zbekiston» T, 2016.
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. «O'zbekiston» T, 2017.
3. F.R.Abduraxmonov, Z.E.Abduraxmonova. Kasb psixologiyasi. Darslik T.: «Barkamol fayz media nashriyoti», 2018.
4. D.M.Anvarova, P.S.Ergashev. Kasbga yo'naltirish va kasbga tanlash asoslari. O'quv qo'llanma T.: «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2016.
5. A.I.Avazboyev, Y.U.Ismadiyarov. Kasbiy pedagogika. O'quv qo'llanma T.: Cho'lpon nomidagi NMIU, 2014.
6. I.M.Sirojiddinova, O.X.Pulatova. Kasbiy psixologiya. O'quv qo'llanma Toshkent 2021.
7. O.O.Daminov. Kasbiy pedagogika. Darslik T.: "Adabiyot ushquni", 2018.
8. Saparbaev T. "Pedagogikaning pragmatik aspektleri" Nókis "PRINT DARHAN" 2025.
9. Saparbaev T "Mektep dogerek jumislarinin' pedagogikaliq ahmiyeti" (Monografiya) No'kis "NMPI Baspasi"-2025.
10. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика.М.,1991